

Čovjek i patnja

Godine 1980. izašao je jedan značajan sastavak Cynthia Gordon, profesorice na Sveučilištu LaVerne u Kaliforniji, o temi: "Obezvrjeđivanje patnje u sadanjoj psihoterapiji" (otisnut u "Analecta Frankliana", izd. Sandra Wawrytko, Institute of Logotherapy Press, Berkeley 1982). Njezini izvodi pristaju danas, trideset godina poslije, još uvijek trendovima zapadne kulture. Cynthia Gordon u njem je pokazala da filozofsko uviđanje kako patnja neizbježno pripada svakomu ljudskom životu, sve više nestaje. Štoviše, s podsmijehom se dočekuje iskustvo da patnja može imati čak pozitivan učinak, utoliko što ona patećega "prodrma" i time dovodi u dodir sa spoznajom koju on inače ne bi bio stekao. Sve neugodno vrijedi kao neočekivan lapsus koji se ne bi bio smio dogoditi; duhovno-duševna nelagoda biva degradirana na posljedicu krivih strategija ponašanja, loših živaca i osujećena oblikovanja osobnosti. Pravimo se kao da se u ljudskom životu može očekivati trajno stanje intenzivnog zadovoljstva, dok se naprotiv bolni doživljaji izjednačuju sa psihičkim disfunkcijama, kojima je potreban terapeutski korektiv. Paradni primjer za to jest svrstavanje depresivnog

raspoloženja "žalost" u kategoriju "smetnje prilagodbe" u (danas još važećoj) liječničkoj dijagnostičkoj shemi ICD 10. Neka udovica koja tuguje za svojim mužem, nije se dostatno prilagodila svojemu udovištvu...

Moderni čovjek mora biti u životnoj snazi i vješt ako želi računati na to da je psihički o.k. Tko se stalno muči problemima, brigama i uvrijeđenostima, neurotičan je jer se time tobože ne treba baviti. Patnja je u našem naprednom industrijskom društvu spala na nezgodnu nesreću u pogonu, na iznenadni napadaj slabosti, tako E. Gordon.

Tome shvaćanju patnje odgovaraju sadašnji modeli uklanjanja patnje u psihoterapiji. Više gotovo nema hrvanja s neshvatljivim udarcima sudbine na istaknutom mjestu u razgovorima, onako kako se nekoć Job hrvao sa svojim Bogom, nego je po srijedi prvenstveno uklanjanje nesnosnoga popratnog osjećaja koji je tamo nekog individuumu spopao i koji sprječava njegovu sreću, po srijedi je oslobađanje od emocionalnog naboja i umjetno umirivanje u stresu. Paradni su primjer za to raznorazni prodajni hitovi iz Japana za "zbriježavanje agresivnosti". Tako postoje lutke od 45 centimetara, na kojih se glave može naljepiti fotografija lica bračnog partnera. Ako se tko snažno razljuti na svojega partnera, treba udarati lutku u lice. Ona tada više plačnim glasom (ženskim ili muškim, već prema pritisku na dugme): "Ti si posve u pravu, molim te oprosti mi!" Ta antistre-

sna igračka treba tobože bjesomučnog supruga ili suprugu čudesno opustiti. Slična je varijanta takozvani "osvetnik", naprava koja se pričvrsti na komandnu ploču automobila. Razljuti li se vozač automobila na nekoga drugoga, koji mu presiječe put ili ga prestigne bržim automobilom, on može pokrenuti šalter uredaja. Gromko se oglašuje onda štropot plotuna strojnice. Taj se uredaj hvali kao neophodan u kaotičnom velegradskom prometu.

U logoterapiji smo skeptični prema takvim psihopomagalima i na njima zasnovanim modelima mišljenja. Ljudskom postojanju svojstvena je tragična struktura, koja seže dalje od puke stvoru svojstvene boli, kako se ona nalazi i u životinjskom životu. Na ljudskoj razini prava patnja stalno je povezana s *gubitkom vrijednosti*.

Gdje god se duhovno-duševno najdublje trpi, trpi se – za volju nečega! Čovjek žaluje primjerice za nekim ljubljenim članom obitelji, ali ne samo jer se bez njega osjećamo napuštenima, nego se ujedno žaluje za *njegovim* pozitivnim mogućnostima, koje ne može više realizirati.

Čovjek žaluje za nečim lijepim, dobrim, u zbiljnosti dragocjenim, što je izgubljeno, što se otima daljem ozbiljenju.

Uzmimo primjer "bračna svada". Dotični trpe zbog toga što je njihovo skladno partnerstvo pomučeno, što je na nj pala sjena. Ako oni sada udaraju lutku da "puste paru" i da se toj lutki jadno ispričaju, u zbiljnosti se zbog toga ništa ne mi-

jenja; sjena nad brakom je tu poslije kao i prije. Naprotiv, ukoliko su lutke *više* od igračke, imaju naime zamjensku značajku, udarci simbolički pogadaju partnera, što partnerstvo prije razbija nego sljepljuje.

Isto vrijedi za primjer "prometni kaos". Dotični trpe zbog neostvarene vrijednosti cestovne kolegijalnosti. Ni ta se vrijednost ne gradi pseudonapadima na tobožnje "neprijatelje", nego prije razgraduju. Tko patnju želi izglacati takvim primitivnim metodama, odglacat će uvijek djelić humanosti.

Upitajmo se: Kako se može tragičnom ustrojstvu naše opstojnosti suprotstaviti čovjeka dostojno prevladavanje? Franklovo misaono polazište bilo je genijalno. On je mislio: Ako je iskonska ljudska patnja uvijek spojena s nekim *gubitkom vrijednosti*, onda pateći može naći pomirenje i prihvaćanje vlastite sudbine samo tako što on sam sa svoje strane ostvaruje nove vrijednosti – bilo činom umanjivanja patnje za koji se on pribere, bilo herojskim držanjem kojim on ono neumanjivo podnosi. Doživljeni *gubitak vrijednosti* i izvojevani *porast vrijednosti* mogu se onda tarirati u njegovoj nutрини i u nekoj stvarnosti obuhvatnijoj od njega.

Što to konkretno u praksi znači, htjela bih pokazati s pomoću dvaju područja boli koja nam jako zadaju posla: problem "odbijanje vlastite osobe" i problem "prolaznost života".

Odbijanje vlastite osobe

Odbijanja vlastite osobe, dakle vrijeđanja i ponižavanja od strane bližnjih, vraški bole. U psihologiji glede toga biva ponajviše prikazivano da se žrtva takvih odbijanja odviše lako pušta vrijeđati i ponižavati. Ona bi se samo morala na odgovarajući način braniti, onda bi bilo sve u redu. To je uz ograničenja točno. Određene uvrjede mogu se nanositi samo određenim osobama. Prijetnje samoubojstvom histerična čovjeka npr. djeluju samo kod osoba kojima onaj koji time prijetiti nešto znači. Ili i kod takvih kod kojih on ništa ne znači, ali koje imaju užasan strah od toga da će biti suodgovorne za njegov možebitni suicid, odnosno da stanu pred općinstvo kao krivi. Analogno, možemo izrugivati i činiti smiješnima samo osobe koje imaju slab osjećaj vlastite vrijednosti i stoga su lako ranjive. Njihova ranjivost često upravo mami izrugivanje drugih, kako se zna iz sociogramā školskih razreda, u kojima se nježna djeca odmah rasplaču, upravo ona koju se "s užitkom" zadirkuje.

I nasilje se može vršiti samo na slabijima ili na takvima koji sebe smatraju slabima i bespomoćnima.

Ipak činjenica da nekomu *možemo* nešto našao

učiniti, nipošto ne opravdava to činjenje našao, a i ne vodi dosljedno k njemu. Obrazloženje: "Pa žrtva dopušta da joj to činimo" nije nikakvo smisljeno obrazloženje. Da li nešto možemo ili ne možemo, jedna je stvar, ali da li je to nešto vrijedno i dostojno da bude učinjeno ili neučinjeno, druga je stvar. To će reći da zapravo odluka agresora ni njemu pruženim otporom koji zaustavlja nastavak agresije ne postane smisljena odluka. Napad na koji se on ne odvaži nije još napad kojega se on – u ime etosa i logosa – dobrovoljno odrekao.

Neka majka kojoj je 17-godišnji sin tijekom jedne svade bio pljunuo u lice iznijela je to jednom kod mene jasno na javu. Rekla je: "Muž mi predbacuje što nisam dječaka smjesta istjerala iz kuće. Drži da bi onda on svoje prostačko ponašanje napustio. Međutim, ako moj sin meni ne pljune u lice samo zato što se boji izbacivanja iz kuće, neka mi samo pljuje, to mi je onda svejedno. Nije moj problem u tome kako ću se zaštititi od njegova pljuvanja, nego briga za razvitak njegova karaktera." Majka nije bila u krivu. Njezina se patnja nije mogla ukloniti pukom samozaštitom.

Premda, dakle, suprotstavljanje neprijateljstvu još ne dokida neprijateljstvo po sebi, svejedno ima jedan smislen razlog koji govori u prilog tome da se moramo braniti. Braniti se doduše ne samo u svrhu da time opet uspostavimo oštećenu sliku o sebi, time što ćemo na pretrpljenu uvrjedu uzvratiti povratnom uvrjedom. Recept oko za oko, zub za zub nije se nikada afirmirao u bezbrojnim bit-